

Národne povesti.

Povodni mož in divji mož.

Priobčil sem unidan drobtinčice o Rojenicah iz svoje rojstne doline.

Naj donesem danes, kar se pri meni domá pripoveduje o povodnem možu in o divjem možu.

Popred le nekoliko besedic od kraja ondotnega.

Kamnogorica stoji med Jelovico in malo predgorico, ki se vleče od Lancovega do Podnarta.

Blizo Lancovega na najvišjem verhu, Radoljci nasproti, stojé razvaline Pustega grada, — blizo Podnarta pa Prizrenje. V sredi, kjer pelje slaba kolovozna pot od Kamnegorice na Globoko ob Savi in dalje čez Čajnarje in Mošnje na véliko cesto, se dviga „Vidovec“, o katerem sem pisal v „Glasih domorodnih.“

Med Pustim gradom in Vidovcem se razprostira navšev na desnem kraji Save bukovje, na levem pa radoljško in mošensko polje.

Mujovega Luka oče, ki je pred 40 leti 84 let star bil je pripovedoval, da je prebival povodni mož poleg bukovja v Savi. On sam, je rekel, ga je večkrat vidil sedeti na veliki skali, ki se ondi dviguje iz Save, pa če je vgladal človeka, je hitro plunknil v Savo, da ga viditi ni bilo več. Bil je velike postave. Lovil in podil je rad ženske na mošenskih njivah. Globoko v Savi pod Čajnarjah imel je svojo stekleno (gláževnato hišo). Odpeljal je v to hišo malo, zalo deklico pastarico. Ko je odrasla, je bila žena njegova. Žalostna je bila neizrečeno. Kadar je vdarilo solnce skoz valove žarno in sveteče na nje prebivališče, se ji je bolečin vtergati hotlo serce. Spominjala se je svojih staršev in svojega doma. In če je zasijala mila luna, so se ji zopet vderle solze. Veselja ji ni bilo nikdar, čeravno je stanovala v čudno lepem, bliskajočem poslopji pri povodnem možu, čeravno so krog plavale ribice svitle. Povodni mož ni gerdo ravnal z njo. Kadar je pometala, ji je zapovedal, naj pometa od duri gori smeti. Do verha dognane so se spremenile v zlato. Bilo je zlata in srebra obilno v ti hiši.

Posiljala je povodnega moža z blagom obloženega večkrat domú s poročili, ker nji sami nikdar ni dovolil tega. Prepovedovala mu je počivati, ter je rekla: „jez te zmiram vidim, me bodeš že slišal, če bodeš počival.“ Tako je spošiljala staršem obilno blaga, zlata in srebra, ki ga je povodni mož sam znosil domú.

Nekega dné, ko je pekla, ga pošlje zopet s košem domú; postavi svojo podobo iz slame pred peč, in ona sama se spravi v koš. Takrat je pa bila povodnemu možu teža prevelika. Hoče počivati. Pa kadar hoče počivati, zasliši glas svoje žene: „te že vidim, te že vidim!“ Tako jo prinese domú in odloži kakor drugekrat srebro in zlato.

Ko pride nazaj v svojo hišo, praša slamnato podobo pred pečjo: ali je že pečeno? Pa brez odgovora ostane vsako njegovo vprašanje. Zdaj vidi, kako da ga je žena speljala. Hitro dervi na dom svoje žene, rijove okrog hiše, toda izpeljal je ni nikdar več. — Tako se pripoveduje sploh od povodnega moža. Spominjam se še, kako da smo gledali otroci v vodo, in kadar je solnce zasvetilo krasnobojno v njej, smo rekli, da se sveti gláževnata hiša povodnega moža. Spominjam se tudi, da so nas starši svarili, ne k vodi hoditi, češ da nas bo vzel povodni mož.

Divji mož

je pa, kakor pravijo najstareji ljudje, prebival v Jelovici. V prednjih letih je zmiraj nadlegoval oglarje.

Ko je zalezoval enkrat zopet oglarsko bajto, da bi bil zasačil kakega oglarja, se mu je slabo godilo. Pripravljene so bili oglarji na njegov prihod. Spravil se je oglar na

gliste.*) Ko divji mož pomolí glavo skoz vrata, ga hlistne oglar s sekuro, da preseka mu glavo. Zbeží divjak. Sledé mu oglarji. Zaznamovan je bil sled s kervjo. Najdejo ga s presekanom in zavezano glavo v naročji svoje žene, ker mu hudo očita tako: Al ti nisem pravila, da pusti v miru — kristjane.

Pred petdesetmi leti je zginil v Jelovici en oglar. Pravijo, da ga je divji mož vzel.

V prednih časih je nek večkrat prišel v Kamnogorico. Gori in doli je hodil po nji, in je pri marsikteri hiši pokukal s svitlimi očesi v zgornje nadstropje.

Toliko od divjega moža.

Vém, da tudi na drugih krajih je dosti pravlic od povodnega in divjega moža. Naberite in priobčite jih, dragi domorodci. Zdi se mi, da so zakrite v njih dragocene čertice zgodovinske.

Dr. Lovro Toman.

Svet večer.

Narodna pravlica.

Svet večer Slovenci sploh pobožno praznujejo. Ko Avemarijo odzvoní, popusté vse delo. V vsaki tudi najrevniši bajtici na belo pogernjeni mizi berli lučica, in krog mize prebivavci z molitvijo in pobožnimi pogovori polnoči čakajo. Kdor tega ne spolne, se hudo pregreší. Pripovedujejo si sledečo prigodbo.

Čevljar, ki je hotel po vsi sili začeti čevljev končati, ni maral ne za svet večer ne za mašo. Ko so ljudje že memo hiše k polnočnici šli, je še zmirlaj dreto ulekel. Ura odbije poldvanajsto, pa čevljev še ni bil končan, in čevljar še ni nehal delati. Zdaj se ozre na okno, in gorjé mu! na njem zagleda veliko človeško glavo, ki z debelimi očmi na-nj gledaje ga trikrat nagovori: „Čevljar poznaš li ta gobec?“ Čevljar se prestraši, al prederznost ga ne zapustí, vzame čevljev in udari po glavi, rekoč: „Gobec ti poznaš li tale trobec?“ Pa kaj se zgodí? Visoki goreči jezdicí začno dirjati krog hiše, da se zemlja trese in okna ropočejo. Čevljar, vés splah, ne vé kaj bi storil. Moli in moli, obljubuje Bogu poboljšanje, da bi ga rešil. Pa zastonj! Ko se je maša v cerkvi končala, so se še le zgubili jezdicí. Strah pa hudobnega čevljarja ni zapustil. Pokopal ga je kmalo potem.

Pisma o Slovencih in Slovenkah.

Dragi moj Vitomar!

Unidan si mi pisal po „Novicah“, kaj si doživel v Bledu in da se Ti je merzilo slišati, kako so se nektere Ljubljanké spakovale s francezčino. Lahko zapopadem Tvojo pravično nevoljo nad takim kramljanjem, in rad Ti verjamem, da take Krajnice, ki žlabudrajo, da „krajnski“ jezik je le jezik za „Bauernvolk“, bi raji imel verh Grintovca, kakor da si jih vidil v rajskem Bledu. Še bolj, dragi moj, pa se boš čudil, da morejo domače hčere kaj takega abotnega rêči, če Ti povém, da ravno tistega maternega jezika, kterege kot „Bauernsprache“ zaničujejo, so navzete tako skoz in skoz, da berž na prvi govor boš večidel spoznal Ljubljanké - Nemko ali pa tudi Ljubljanké - Nemca. Lahko Ti rečem, da deset Ljubljanké je morebiti komaj, ki so se v nemškem govoru emancipirale od tistega jezika, ki ga imenujejo „Bauernsprache“, ali, da z drugimi besedami rečem: deset Ljubljanké (rojnih Krajnic) je morebiti komaj, ki govorijo čisti nemški jezik; pri vseh drugih, če so tudi vtaknjene v francozke sodce (krinoline) in nosijo plajše iz velur-ja, kuka iz vsakega nemškega govora tista njih „Bauernsprache“ tako očitno, da se spoznajo na prvih deset besed. Al ne, da bi bil „ungalant“ do naših gospé

*) Kraj nad hišnimi vratmi, kjer navadno derva sušijo. Pis.

in gospodičin in le njim oponašal njih nemški jezik! — tudi tistim našim gospodom, ki slovenski jezik imenujejo „Bauernsprache“, se ne godí celó nič drugače; le poslušaj jih!

Da Ti ne govorim od tiste tukajsne navade, po kateri se v govorjenji v eno mer mešajo nemške besede s slovenskimi, opomnim le nekterih posebnost, ki jih slišiš skor pri vsaki Ljubljancanki-Nemki ali Ljubljancanu-Nemcu, kadar govorijo nemški. Tisti preljubi „aber“ — ponemčeni slovenski „pa“ — če greš le enkrat od Šenkavža do Tranče, slišiš gotovo dvajsetkrat na poti, — slovenski se (sebe) jim je tako vrašen in prirašen, da namesto nemškega „uns“ rabijo le slovenski „sich“ (se), na priliko „wir werden sich gewiss gut unterhalten“ itd., — tudi „allein“ und „selbst“ ne umejo nikoli prav ločiti; ker naš slovenski jezik ima le besedo „sam“ za nemški „allein“ in „selbst“, zato večidel ravno narobe govorijo „allein“ in „selbst“, na priliko „er wird es schon allein thun“, čeravno hočejo s tem reči „er selbst wird es thun;“ — če naše Ljubljancanke ali Ljubljancani (tudi tako imenovanih „bessern Stände“) hočejo po nemški reči, da je kdo ob pamet prišel, bojo vselej rekli: „er hat sich vermischt“, „er red't ganz vermischt“, zato ker se navadno v domačem jeziku pravi „se je zmešal“, „govori ves zmešan“; — da bi za zmešan kadaj rabili „verwirrt“, ne boš nikoli slišal; tako zvesto predstavljajo besede „der Bauernsprache“ v svoj nemški jezik; — „schlafen“ ne boš po pravilih nemškega jezika z „haben“ nikoli slišal „abwandlati“ (ne zameri, da tolikrat nemške besede rabim, pa želim, da bi razumeli moji rojaki in moje rojakinje vse), ampak vselej s „seyn“, na priliko „er ist lang geschlafen“, zato ker se v slovenskem jeziku rabi „jez sem spal.“

In tako bi Ti lahko naštel še sto družih posebnost, ki jih tudi „haute volée“ krajnska v nemškem jeziku posnema iz tistega svojega jezika, kterege — svoji materi in očetu na čast!! — „Bauernsprache“ psuje. Pa mislim, da že s tem sem te prepričal, da za take rojake in rojakinje (saj jih morebiti ni veliko) ne moreva nič boljšega storiti kakor moliti za-nje; „Oče odpusti jim, — saj ne vejo kaj delajo!“ saj ne vejo, da na svetu ni nobene „Bauernsprache“, sicer bi vsi jeziki mogli biti „Bauernsprachen“, ker nemški kmet govori nemški, francozki francozki itd. Vsak jezik je častitljiv, ker je jezik naroda, ki ga je Bog vstvaril!

Kaj jez o prebivavcih krajnskega mesta mislim? si me tudi vprašal v Svojem poslednjem listu, in mi rekel, da jih je Tvoj prijatelj Dunajčan imenoval „neugierig wie die Masen.“ Kar bi ti koli o svojih rojaci pisal, bi utegnil Ti enostransko sodbo imenovati, zato v takih okoljčinah raji berem, kar pišejo drugi, kot da bi svoje ljudi pretresoval sam. Da pa vse kar sem Ti pisal gori od slovenskega nemškega jezika Ljubljancanov in Ljubljancank, veljá tudi od Krajnic in Kranjcov, le mi verjemi.

Ali si bral, dragi moj, lansko leto v „Leipziger Illustr. Ztg.“, kaj je neki popotnik o „Sprachgewirr-u“ ljubljanskega mesta neslanega pisal? Če nisi, beri saj sledečo humoristično pesmico, ki jo je zložil spoštovani pesnik gospod S. Jenko, v kateri nekako persiflira tisti Leipzigerčni „Sprachgewirr“. Kratkočasna pesmica se glasi takole:

Prepis.

Kislega še vedno lica
Vozi Karon stergan čoln,
V čolnu duše, kih pravica
Kliče pred Minosov tron.

Dve ste duši v čoln stopile,
Brez trebuha, brez petá;
Ravno kar ste se ločile
Od prijaznega mesa.

„Dva junaka iz Ljubljane!“
Čmerni Karon zanoslá,
Ko ob bregu čoln obstane;
Z čolna stopita duhá.

Veličastno, kakor paša,
Na stolnici kralj sedí,
K prvemu obrnjen vpraša:
„Kak si se poslužil dni?“

„Nič po krajnski, nichts, ich bitte,
Damit geht's mir nimmer recht;
s' ding ist bei uns nicht mehr site,
Ist für noble leut' zu schlecht.“

Minos gleda ga debelo,
Sam ne vé, če bi verjel,
Da pod sé Ljubljano belo
Sami Nemeč bi bil vzél.

K družemu se zdaj oberne,
Nemškovati začne ž njim;
„Niks tajó“, hitro ta zaverne,
„Jez le krajnsko govorim.“

Nemca v nemški raj postavi,
Kjer je zelje, pije pir;
Krajnca v raj slovenski spravi,
Kjer je žgance in krompir.

Stari urbar še poiše,
Jezzen zgrabi za peró,
Pa ime Ljubljane zbríše —
Ričet dá ji imé novó!

Kaj ne, da Ti pesmica dopada?

Željno pričakuje kmali spet kakega pisma

Tvoj Beloves.

Slovanski popotnik.

* Z novim letom je oddal g. Ljud. Vukatinović uredništvo „Gospodarskega lista“ g. Bogoslavu Šuleku. V 52. listu se je poslovil kot bivši urednik in je marsikaj spregovoril, kar tudi nam veljá. „Mi še ležimo v nezavednosti polmertvi, brezdušni, brezživotni, slabotni, potišnjeni, uplašeni kakor dete!.. Še se ni unela iskrica blagodelna, da objame našo dušo, uname naše serce; še se ni zasvetila na obnebj zvezda, ktera bi nam kazala stezo našo; še se ni razjasnila tmina, še niso postale naše persi možke in junaške. Mi še nimamo čverste volje, ne kreposti, jo izpolnovati!..“ In na drugem mestu: „Siromaštvo naše ne leži v prazni mošnji, temuč v prazni duši, v hladnem sercu! Mi tožimo, zdihujemo, želimo, da nam bi bilo bolje; al smo pa kaj poskušali, se česa lotili, da se zgubičkov v gospodarstvu rešimo?“

* Za Horvaško in Slavonio so prišli naslednji koledarji za l. 1858 na svitlo: Národna knjiga od Iv. Filipovića; Hrvatski Koledar od dr. Ant. Starčića; Katolički Koledar od Vilh. Švelca; Zagrebački Šostar izdajan od L. Župana; Varaždinaec od Placer-a.

* Imenitnejši koledarji češki za l. 1858 so: Koleda; Časnik uráden od urednika slovenskih „Novin“ na Dunaji g. D. Licharda; Češko-moravská pokladnice; Poutnik z Prahy uredovan od V. Štulca; Vlastensky Kalendar od Filipka; Školnik in Slovník.

* Puškinu, najslavnejemu rusovskemu pésniku so namenili spomenik v Petrogradu postaviti.

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Dunaja. † 21. decembra smo imeli tukajšni Slovani besedo v velikih Sperl-ovih sobanah. Zbrala se je silna množina gostov, med njimi naj imenitniši osebe, ki živé zdaj na Dunaji. Umetniki so se skazali, kakor se je po njih slavi pričakovati dalo. Tako gosp. Rubinstein, rojen Rus, morebiti prvi sedanjih pianistov, in gosp. Teršák eden naj izverstnijih igravcov na flavti. Pele so se posamezne pesmi češke, serbske in slovenske. Tudi mi Slovenci smo imeli pevko, ki nam je učinila čast. Bila je gospodična Irena žlahna Fichtenu-ova; ona je bila, kakor se je govorilo tu in tam, kraljica zabave, njeno petje je navdušilo celo družino. Nazadnje je speval močen kor „kitice“ spletene iz pesem vsih slovanskih narečij. Bila je to prva slovanska „beseda“ pravega imena od leta 1848. Bile so sicer tačas zlo vsako leto „besede“ pa le bolj priproste veselice, v ktere je prišel komur je bilo ljubo. V prave besede pa, ktere se prištevajo k najsijajšnjem Dunajskim veselicam, zamore le izverstna družina, ali po naročilu ali pa po povabljenji. — Ko je bilo končano petje in igra na glasoviru in na flavti, se je začela druga veselica. Jeli so leteti zamaški buteljki